

SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ INTEGRACIJA Į BENDROJO LAVINIMO MOKYKLĄ: BŪSIMŲJŲ PEDAGOGŲ POŽIŪRIS

Laura Jankevičienė

Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas

Įvadas

Žmonių, turinčių negalę, integravimas į visuomenę – viena iš dabarties aktualijų, kalbant apie neįgaliųjų gyvenimo ir veiklos galimybes. Ji sprendžiama įvairiuose visuomeninės struktūros lygmenyse: švietimo, socialinės apsaugos ir darbo sistemoje. Esminė prielaida visavertei egzistencijai – bendruomeninis gyvenimas (Vanier, 1998), todėl vienas iš aktualiausių klausimų – individo vieta visuomenėje, jo atliekamų vaidmenų vertingumas, tarpasmeniniai santykiai. Neįgalaus žmogaus padėtis tarp kitų bendruomenės narių dėl jo išskirtinių savybių ypatinga: nuo visiško atmetimo – izoliacijos ar sunaikinimo iki priėmimo – integracijos.

Iki 1990 m., t. y. sovietiniais laikais, vidutinį ir žymų protinį atsilikimą bei kompleksinių raidos sutrikimų turintys asmenys buvo laikomi „nemokytiniais“. Tokie vaikai buvo atsieti nuo normalios visuomenės.

1991 m. Lietuvos Respublikos (LR) Seimas priėmė LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą ir LR specialiojo ugdymo įstatymą. Abu šie dokumentai apibrėžė ne tik suaugusių neįgaliųjų, bet ir visų specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) turinčių vaikų ir jaunuolių teisę būti ugdomiems institucijoje, esančioje arčiausiai jų gyvenamos vietos, gauti specialiąją pedagoginę, psichologinę, medicininę pagalbą, reikiamas specialiąsias mokymo priemones bei kompensacinę techniką: mokymosi bei darbo vietos turi būti pritaikytos individualiems poreikiams. A. Galkienės nuomone (2003), tam, kad neįgalieji gerai jaustųsi sveikų žmonių visuomenėje, reikia specialių pastangų.

LR specialiojo ugdymo įstatymas (Žin. 1998, Nr. 115-3228) specialiąjį ugdymą apibrėžia kaip specialiųjų poreikių asmenų mokymą, lavinimą bei vertybinių nuostatų formavimą, pripažįstant šių žmonių gebėjimus ir galias. Specialiojo ugdymo pagrinduose (2003) nurodoma, kad Lietuvoje pirmieji pradėti mokyti neįgalieji – kurtieji. Specialiojo ugdymo koncepcija reikalauja kiekvienam specialiųjų poreikių (toliau – SP) turinčiam asmeniui sukurti optimalią ugdymosi aplinką.

R. Kaffemanas (2005) nurodė, kad tuo metu buvo bandoma atsikratyti neįgaliųjų segreguotos ugdymo sistemos patirties; buvo siekiama dvi ugdymo (bendrojo ir specialiojo) sistemas sujungti į vieną; vaikų, turinčių raidos sutrikimų, galimybė mokytis bendrojo lavinimo mokyklose buvo įteisinta įstatymais.

T. Aidukienė ir R. Labinienė anuomet (2003) teigė, jog pastarojo dešimtmečio patyrimas rodo, kad per siaurai suprantamas specialiųjų klasių kontingentas neatitinka realios padėties mokyklose ir SP turinčių asmenų įvairovės. Ypač nepalanki padėtis rizikos grupės vaikų, kilusių iš skurdžios socialinės aplinkos ir turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų. Egzistuojanti bendrojo lavinimo mokyklos struktūra nelanksti šiems moksleiviams, todėl dar nesubrendę vaikai

ir jaunuoliai dažnai keičia mokyklas arba tiesiog nebaigia pagrindinės mokyklos. Taigi, vis daugėja vaikų, nerandančių nišos dabartinėje švietimo sistemoje. Minėtų mokslininkų teigimu, būtina revizuoti specialiosios ir lavinamosios klasės bendrojo lavinimo mokykloje sampratą, tada atsirastų palankesnės sąlygos mokytis ir šių problemų turintiems vaikams, sumažėtų „rizikos grupės“ vaikų.

A. Ališausko (2002) teigimu, įvairiose šalyse apie 10 proc. vaikų raida yra sutrikusi. Su jais dirba įvairūs pedagogai, specialieji pedagogai ir kiti specialistai. Šie žmonės dažniausiai bendrauja su vaiku, todėl be galo svarbi jų nuomonė apie specialiųjų ugdymo(si) poreikių (toliau – SUP) turinčių vaikų integruotą ugdymą. Integracijos sėkmė priklauso nuo visuomenės narių požiūrio į šiuos vaikus. Analizuojant mokslinius šaltinius, buvo rasta duomenų, jog nemažai mokslininkų (Gudonis, 1997, 2002; Ališauskas, 2002, 2005; Ambrulaitis, 1999, 2002, 2005; Ruškus, 2002; Kaffemanienė, 2002; Galkienė, 2001, 2003, 2005 ir kt.) nagrinėjo pedagogų, mokyklos vadovų, tėvų, auginančių SP vaiką, pačių mokinių socialines nuostatas ir nuomones apie SP ugdytinių integraciją į bendrojo lavinimo mokyklą. Šiame kontekste formuluojamas tyrimo probleminis klausimas – *Kokia būsimųjų pedagogų nuomonė apie SUP turinčių vaikų integraciją į bendrojo lavinimo mokyklą?*

Tyrimo objektas – specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklą: būsimųjų pedagogų požiūris.

Tyrimo tikslas – ištirti būsimųjų pedagogų požiūrį į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų integruoto ugdymo galimybes.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė, tyrimo duomenų kiekybinė ir kokybinė analizė, anketinė apklausa.

Tyrimo metodika ir organizavimas. Pasirinkta kiekybinio tyrimo prieiga, leidžianti atlikti sisteminių skaitmeninės informacijos rinkimą bei statistinę analizę (Žydzūnaitė, 2006). Pagrindinis empirinio tyrimo metodas – anketinė apklausa. Parengtame tyrimo instrumente (anketoje) daugiausia dėmesio skiriama sunkumams, kuriuos patiria pedagogai, dirbdami su SUP turinčiais vaikais, ir veiksniams, lemiantiems integruoto ugdymo sėkmę bei integravimo naudą SUP turinčiam vaikui. Anketinėje apklausoje dalyvavo 60 pedagoginių studijų studentų. Tyrimas atliktas 2013 m. sausio mėnesį.

Tyrimo dalyvių sociodemografinė charakteristika. Empiriniame tyrime dalyvavo 60 (iš jų 40 moterų ir 20 vyrų) respondentų, amžiaus tarpsnis svyravo nuo 20 iki 50 metų. Tyrimo imtis sudaryta tikslinės atrankos metodu. Respondentai, kurių amžius nuo 41 iki 50 metų sudarė 15 proc. apklaustųjų. Lygiomis dalimis pasiskirstė kelios respondentų amžiaus grupės: 21–30 metų bei 31–40 metų (po 38 proc.). Mažiausiai (9 proc.) apklaustųjų buvo iki

20 metų amžiaus. 54 proc. respondentų, dalyvavusių apklausoje, nurodė turintys pedagoginę darbo patirtį iki 5 metų, 34 proc. – neturintys pedagoginės darbo patirties. Tyrimo dalyviai, kurių pedagoginio darbo patirtis nuo 6 iki 10 metų, nuo 11 iki 15 metų ir nuo 16 iki 20 metų, sudarė po 5 proc. visų apklaustųjų.

SUP turinčių vaikų integruoto ugdymo teoriniai aspektai

SP vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklas literatūroje apibrėžiama, kaip kaitos procesas, skatinantis naujai pažvelgti į visą ugdomąjį procesą; ugdytinį, ugdytoją, ugdymo priemones ir ugdymo turinį. Integracija demokratinėje visuomenėje suvokiama kaip natūralus negrįžtamas reiškinys (Kišonienė, Rudzinskienė, 2007).

Galimybę neįgaliam žmogui gyventi pilnavertį gyvenimą bendruomenėje sąlygoja abipusė sąveika, kurią A. Galkienė (2001) įvardija kaip sveikų žmonių pasirengimą priimti kitokį individą bei neįgalus žmogaus pastangas būti veikliam. Minėtos autorės nuomone, integracija – pasitikėjimas, kuris grindžiamas vienas kito supratimu, šiluma, meile ir bendrosiomis žmogiškomis vertybėmis. Vaikai ir mokytojai, gebantys pasidžiaugti vienas kitu, padėkoti, suprasti, galintys drausis ir korektiškai reikšti savo nuomonę, ginti ją, gebantys ramiai ir išsamiai diskutuoti apie labai jautrius ir labiausiai likimo nuskriaustus žmones. Šios dvi būtinos sąlygos, galinčios užtikrinti visavertę integraciją, neatsiranda savaime. Tai įmanoma tik pažinimo ir pasitikėjimo aplinkoje.

Demokratinuose kraštuose nemažai nuveikta integruojant negalę turinčius asmenis į visuomenę, kartu ir į švietimo sistemą. E. Gribačiausko ir G. Merkio (2003) nuomone, integracijos idėja remiasi prielaida, jog neįgalieji, būdami natūralioje, atviroje (o ne uždaroje specialiųjų institucijų) aplinkoje, greičiau ir lengviau perima socialinę patirtį, geriau pasirengia savarankiškam gyvenimui. Mokslo įrodyta (Gribačiauskas, Merkys, 2003), jog neįgalūs vaikai patiria tarsi „dvigubą negalę“ ir yra likimo bei aplinkybių nuskriaudžiami du kartus. Pirmą kartą dėl prigimtinės (arba įgytos negalės), o antrą kartą dėl sveikųjų visuomenės savito požiūrio į neįgaluosius. Integracijos idėja pirmenybę teikia ne didaktiniams tikslams, bet neįgalųjų socializacijos ir socialinės adaptacijos tikslams. Negalių turintis vaikas subrendęs gyvens ne uždarame specialiame pensionate, bet natūralioje atviroje visuomenėje. Vadinas, ir bręsti jis turi pagal galimybę tokioje pat natūralioje bei atviroje visuomenėje, o ne uždaroje įstaigoje.

Praėjusio amžiaus aštuntajame dešimtmetyje Lietuvoje buvo pradėta puoselėti SP asmenų integruoto mokymo, auklėjimo bei įdarbinimo idėja. Vienas iš tokių šios idėjos propaguotojų buvo neregys rašytojas A. Jonynas (1923–1976), kuris kėlė mintį dėl sutrikusio regėjimo asmenų integruoto mokymo ir auklėjimo, įdarbinimo būtinumo. Konkretų rezultatą pasiekta neįgalius moksleivius integruojant į bendrojo lavinimo mokyklą. Demokratizuojant švietimo sistemą, Lietuvoje nuo 1993 metų buvo įteisintas SP vaikų integruotas ugdymas.

Anot J. Karvelio (1994), specialiojo mokymo idėja į Lietuvą atnešė visų pirma tie asmenys, kurie buvo susipažinę su šio mokymo organizavimu Lenkijoje, Latvijoje,

Vokietijoje, Austrijoje, Šveicarijoje, Anglijoje ir kitur. Šių valstybių politika darė tiesioginę įtaką sutrikusio vystymosi asmenų mokymo ir auklėjimo organizavimui Lietuvoje. Per pastaruosius dešimtmečius JAV, Kanadoje, Anglijoje, Švedijoje, Danijoje, Vokietijoje, iš dalies Lenkijoje ypatingas dėmesys atkreiptas į sutrikusio vystymosi vaikų ir kitų asmenų specialiojo mokymo pertvarkymą. Siekdamas geresnio tokių asmenų socializacijos lygio, šios šalys dėjo daug pastangų, kad integruotas mokymas ir auklėjimas, korekcinis darbas su šiais vaikais šeimose būtų kokybiškas.

Pasitikėjimas negalę turinčiu asmeniu ir veiklos laisvė, neapribota perdėta pagalba, – pagrindiniai veiksniai, leidžiantys neįgaliajam prisitaikyti prie savo negalios ir bręsti žmogumi, gebančiu atrasti savo vietą visuomenėje ir pritaikyti joje ypatingą bei savitą kompetenciją. V. Gudonis ir V. Remeikaitė (1994) savo moksliniais tyrimais nustatė, kad apie 60 proc. žmonių neadekvačiai vertina neįgalųjų galimybes. T. Majeuskis (1980), cituodamas Huleką teigia, jog bet koks darbas nereikalauja iš jį atliekančio asmens visų funkcijų nei fizinių, nei psichinių, todėl visada išlieka galimybė surasti tokią veiklos sritį, kurioje būtų galima pilnavertiškai išnaudoti esamas veiklos galias, nesutelkiant dėmesio ties daugumos žmonių atliekamais vaidmenimis ir asmeniniais trūkumais.

J. Unčiūrys (2000) ištyrė ir aprašė SP vaikų integruotą ugdymą pradinėse klasėse. Jis nustatė, jog, esant SP vaikų įvairovei, skiriasi ir tokių vaikų integravimo galimybės. Didžiausių galimybių integruotai mokytis turi vaikai, turintys nežymių kalbos sutrikimų. Nemaža dalis integruotai ugdomų pradinių klasių moksleivių turi specifinių pažinimo sutrikimų: girdimojo suvokimo ir lingvistinių, vizualinių procesų, specifinių atminties, taip pat veiklos organizavimo sutrikimų / sunkumų. Sutrikusio intelekto vaikų integruotas ugdymas yra gana sudėtingas ir dėl skirtingo šių vaikų išsivystymo lygio. Todėl šiuo metu kalbama tik apie *nežymiai sutrikusio* intelekto vaikų integraciją. J. Unčiūrio duomenimis, tokie vaikai sudaro 1,4 proc., o riboto intelekto vaikai – 1,6 proc. Kai sutrikusio intelekto vaikas yra bendrojo ugdymo klasėje, jam teikiama specialiojo pedagogo pagalba. *Vidutiniškai ir žymiai sutrikusio intelekto* vaikai turėtų būti ugdomi specialiose mokyklose.

Empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė

Viena iš sėkmingo integruoto ugdymo sąlygų yra teigiamas visuomenės požiūris į SP vaikų integruotą ugdymą. Integracija paliečia daugelį asmenų grupių: pedagogus, mokyklos vadovus, vaikų tėvus, pačius mokinius ir kitus asmenis. Nuo jų ir priklauso sėkminga integracijos eiga. Praktika rodo, kad, bendraujant su tais žmonėmis, geriau juos pažįstant, keičiasi visuomenės požiūris.

Visuomenės požiūrį į neįgaluosius suaugusius ir specialiųjų poreikių vaikus tyrė V. Gudonis ir E. Novogrodskienė (2002). Tėvų požiūrį analizavo A. Ališauskas (2002), A. Gaubienė (2011). A. Gaubienė tyrimu atskleidė, kad labai svarbu į SUP turinčių vaikų specialiojo ugdymo procesą įtraukti jų tėvus. Mokyklos vadovų ir pedagogų požiūrį tyrė J. Ambrukaišis (1999), J. Unčiūrys (2000).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad būsimieji pedagogai iš esmės (67 proc.) pritaria SUP turinčių vaikų integruoto ugdymo koncepcijai, ketvirtadalis (25 proc.) neturė-

jo nuomonės tuo klausimu. Galima daryti prielaidą, jog būsimesiems pedagogams SUP poreikių turinčių vaikų integracijos į bendrojo lavinimo mokyklą problema yra aktuali ir svarbi. Tačiau Lietuvoje integracijos procesas dar

nera tinkamai įgyvendinamas. Tyrimo rezultatai rodo, kad pedagogai, dirbdami su SUP turinčiais vaikais, susiduria su ugdymo tikslų įgyvendinimo sunkumais (1 lentelė).

1 lentelė. *Sunkumai, kuriuos patiria pedagogai, dirbdami su SUP turinčiais vaikais*

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Kategoriją / subkategoriją iliustruojančių teiginių pavyzdžiai (kalba netaisyta)
Tėvų nepasitenkinimas	–	2	Tėvų abejingumas, kitų vaikų nesupratimas, neužjautimas; Sulaukiama nemalonių rekvizitų iš tėvelių pusės dėl vaiko ugdymo
Pedagoginės patirties stoka	–	3	Supratimo, kaip dirbti su SUP turinčiais vaikais stoka, nes tai nauja; Patirties ir informacijos stoka kaip pasielgti
Ugdymo(si) proceso organizavimo trukdžiai	Papildomų programų sudarymas	3	Atlieka dvigubą darbą Individualizuoto plano sudarymas
	Sunku suderinti SUP turinčių vaikų ugdymo programas su neturinčių SUP vaikų ugdymo programomis	6	Sunku vienoje klasėje mokyti pagal skirtingas mokymo programas; Sunku suderinti darbą su skirtingų poreikių vaikais; Tinkamos programos parinkimas
	Nukenčia likusi dalis klasės mokinių	4	Vienoje klasėje mokantis ir SUP vaikams ir vaikams be tokių poreikių, trūksta laiko, nukenčia žinių, pateikiamų vaikams, kokybė; Klasėje esančių vaikų mokymosi tempai ir lygiai skirtingi.

Labiausiai išreikšti sunkumai, kuriuos patiria pedagogai, yra **ugdymo(si) proceso organizavimas**, kuris charakterizuojamas tokiomis subkategorijomis: 1) sunku suderinti SUP turinčių vaikų ugdymo programas su neturinčių SUP (toliau – NSUP) vaikų ugdymo programomis; 2) nukenčia likusi dalis klasės mokinių; 3) papildomų programų sudarymas. Respondentų nuomone, pedagogams, dirbantiems vienoje klasėje su mokiniais, ugdomas pagal bendrojo lavinimo programą ir su SUP turinčiais vaikais, visų pirma, sunku suderinti ugdymo programas. Vadinas, pedagogas, organizuodamas ugdymo(si) procesą, rengia dvejopas mokymo(si) programas („Sunku vienoje klasėje mokyti pagal skirtingas mokymo programas“, „Sunku suderinti darbą su skirtingų poreikių vaikais“). Be to, būsiami pedagogai akcentuoja ir kitą keblumą, susijusį su efektyviu dėmesio paskirstymu SUP ir NSUP vaikams: „Jei klasėje yra keletas vaikų su SUP, nukenčia likusi klasės dalis“; „Kai kurie SUP turintys vaikai išbalansuoja visą klasės veiklą, dėl to nukenčia žinių, pateikiamų vaikams, kokybė“; „Klasėje esančių vaikų mokymosi tempai ir lygiai ir taip yra skirtingi“.

Būsimeji pedagogai ugdymo sunkumams priskiria ir **pedagoginės patirties stoką**. Jų nuomone, „pedagogai neturi supratimo, kaip dirbti su SUP turinčiais vaikais,

nes jiems tai yra nauja“; „dirbdami su SUP turinčiais vaikais, kai kuriose situacijose jie nežino, kaip pasielgti“.

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad pedagogų darbą trikdo ir **tėvų nepasitenkinimas** („Sulaukiama nemalonių rekvizitų iš tėvelių pusės dėl vaiko ugdymo“). Tėveliai yra abejingi, nenori suprasti SUP turinčių vaikų, nepatenkinti, kad jų vaikų klasėje yra ugdomas negalė turintis vaikas. Ketvirtadalis (25 proc.) tyrime dalyvavusiųjų nurodė, jog nenorėtų, kad jų vaikų klasėje būtų ugdomas vaikas su specialiaisiais ugdymosi poreikiais, 58 proc. tam neprieštarautų.

Integracijos procesas apima mokomųjų programų pritaikymą, klasės, grupės, mokyklos mikroklimato kūrimą, šeimos įtraukimą į minėtą procesą. A. Galkienė (2005) nurodo 3 pagrindines sąlygas, kurioms esant užtikrinamas efektyvus SUP turinčių mokinių ugdymas: 1) vaikas gerai jaučiasi bendraamžių bendruomenėje; 2) mokinio ugdymo tikslai atitinka jo individualiąsias galias ir poreikius; 3) mokykla rūpinasi reikiama išteklių (specialistais, mokymo priemonėmis, kompensacine technika) ir sudaro kiek įmanoma natūralesnes sąlygas mokymuisi.

Tyrimu norėta išsiaiškinti būsimųjų pedagogų sampratą apie esminius integruoto ugdymo sėkmę lemiančius veiksnus (2 lentelė).

2 lentelė. *Veiksniai, lemiantys integruoto ugdymo sėkmę*

Visuomenės požiūris ir priėmimas (2)	Politiniai aspektai (5)	Artimieji (3)	Pedagogų kompetencija (4)	Sukurtatinkama ugdymui(si) aplinka (5)	Asmeninės savybės (4)
Neigaliojo vaiko adaptacija į visuomenę	Įstatyminė bazė	Šeima	Mokytojų noras dirbti	Mokyklos pritaikymas	Įgimti gebėjimai
Pagarba	Ugdymo įstaigoms lėšos paskirstomos	Draugai (draugiškumas)	Vaiko poreikių ištyrimas	Pozityvi aplinka	Emocinis stabilumas
*	Lankstus valdžios požiūris	Psichologinis vaiko paruošimas	Kantrybė	Specialiosios priemonės	Pasitikėjimas
*	Mokyklos pritaikymas	*	Skatinimas	Praktika	Kantrybė
*	Mokytojų padėjėjai	*	*	Tinkamai parengta ugdymo(si) programa	*

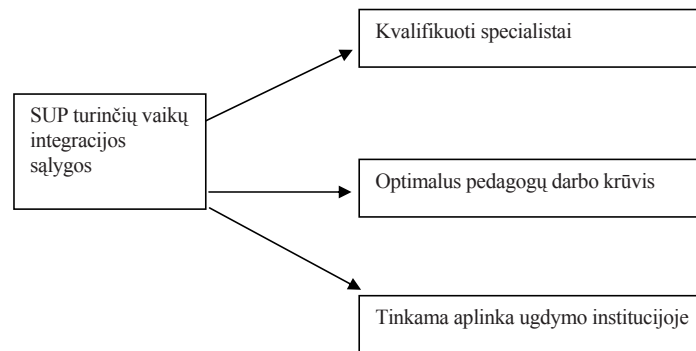
Išanalizavus būsimųjų pedagogų nuomonę, išskirti **6 veiksniai**: visuomenės požiūris ir priėmimas, politiniai aspektai, artimieji, pedagogų kompetencija, ugdymui(si) tinkama aplinka, asmeninės savybės.

Tyrimo duomenimis, pagrindiniai veiksniai, lemiantys integruoto ugdymo sėkmę, – tai **ugdymui(si) tinkama aplinka** ir **politiniai aspektai**. Dirbant su SUP turinčiais vaikais, labai svarbi **pozityvi aplinka, specialiosios priemonės ir tinkamai parengta ugdymo(si) programa**. Mokykla turėtų būti pritaikyta integruotam tokių vaikų ugdymui, o tai priklauso nuo lėšų paskirstymo ugdymo įstaigoms. Valdžios požiūris į integracijos procesą turėtų būti lankstus.

Anot respondentų, integruoto ugdymo sėkmę lemia **mokytojų kantrybė** ir jų pačių **noras dirbti su negalės vaikais**. Nuo mokytojų nusiteikimo ir atsakomybės priklauso darbo rezultatai. Mokytojai turėtų negalę turinčius ugdytinius skatinti, girti už atliktas užduotis.

Mokykla – tai didelė šeima, SUP turinčių vaikų integruotam ugdymui labai svarbus artimųjų palaikymas. Prieš išleisdami vaiką į bendrojo lavinimo mokyklą, tėvai turėtų pasirūpinti, kad jis *psichologiškai tam būtų paruoštas*. Jie turėtų ir patys įsitraukti į savo vaikų ugdymo procesą. Anot D. Gerulaičio (2007), tėvų įsitraukimas į ugdymo procesą yra esminis veiksnys, lemiantis didesnę formalaus mokymo(si) proceso sėkmę: „Šeimos dalyvavimas užtikrina ugdymo įstaigos atvirumą bendruomenei, dėl to lengvėja reikšmingas socialinis išmokimas.“

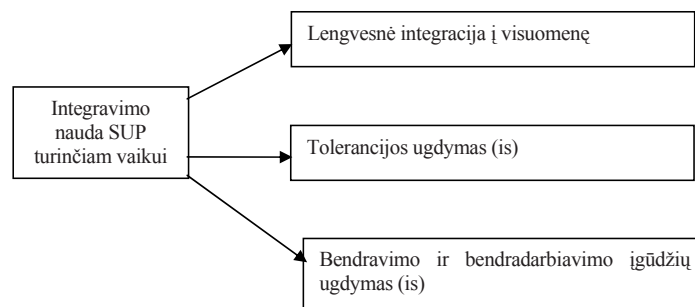
Būsimųjų pedagogų nuomone, SUP turinčių vaikų integracijos į bendrojo lavinimo mokyklą galimybės susijusios su tuo, kokios sudaromos integravimo sąlygos, koks tokios integracijos poveikis visiems toje klasėje besimokantiems vaikams. Viena stipriausiai išreikštų galimybių – SUP turinčių vaikų integravimo sąlygos, susietos su pedagogų darbu ir ugdymo institucijos aplinka (1 pav.).

1 pav. SUP vaikų integracijos sąlygos

Siekiant sėkmingos SUP turinčių vaikų integracijos į bendrojo lavinimo mokyklą, pasak respondentų, pirmiausia turi būti sudarytos tinkamos **pedagogų darbo sąlygos**, t. y. sėkminga SUP turinčių vaikų integracija priklauso nuo pedagogų darbo krūvio optimizavimo (*reikia papildomų etatų, kad padėtų per pamokas*). Pažymimas ir tokių **pedagogų kvalifikacijos ir pasirengimo** dirbti su SUP turinčiais vaikais būtinumas (*reikia daug kvalifikuotų specialistų; būtų mokomi spec. pedagogų pagal specialias programas*). Prie SUP vaikų integracijos sąlygų priskirtina ir tokiai **veiklai pritaikyta ugdomoji aplin-**

ka (*turėtų būti sukurtos sąlygos mokytojui, netrukdomai dirbti; SUP turintys vaikai tada nejaučia diskomforto, kad jie kitokie*). Neesant tokių sąlygų ugdymas turėtų būti organizuojamas specialiose ugdymo institucijose (*tokius vaikus reikėtų mokyti spec. įstaigose, kur jie tikrai gautų daugiau dėmesio, nes Mokytojui gana sunku dirbti, prisitaikyti*), kurių aplinka būtų pritaikyta SUP turinčių vaikų ugdymui, o pedagoginis personalas turi visas būtinas tokią veiklą kompetencijas ir kvalifikaciją (*dirbtų kompetentingi specialistai, gautų visapusišką pagalbą, taip pat ir psichologinę*).

2 pav. Integravimo nauda SUP vaikui

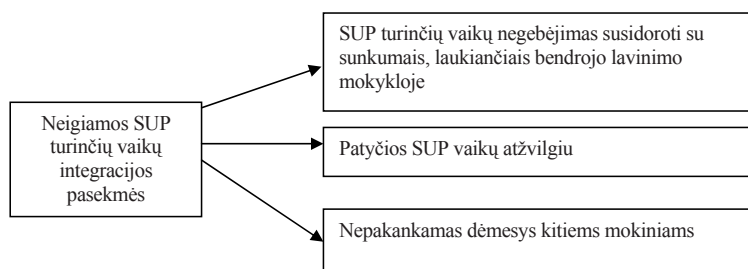
I. Kuginytė-Arlauskienė ir R. Jakaitienė (2010) ištyrė ir aprašė SUP turinčių vaikų santykius su mokyklos bendruomenės nariais. Jos nustatė, jog kartais dėl atsinaus atsakingų

asmenų požiūrio į SUP turinčius vaikus, bendrojo lavinimo mokyklos dar nepajėgios užtikrinti visapusiškai kokybišką SP turinčių mokinių ugdymą. Anot autorių, didžioji dalis mo-

kytojų geba bendrauti ir bendradarbiauti su SP turinčiais mokiniais; iškilusias problemas mokyklų bendruomenių nariai dažniausiai sprendžia kartu, bet pasigendama bendravimo su SUP turinčių mokinių tėvais, siekiant teigiamų ugdymo(si) rezultatų.

Atliekant tyrimą, buvo aiškintasi, kokią naudą SUP turinčiam vaikui teikia integracijos į bendrojo lavinimo mokyklą procesas. Būsimų pedagogų nuomone (2 pav.), tai **palengvina integravimąsi į visuomenę** (baigus mokslus jiems bus lengviau adaptuotis realioje terpėje, bus jau išmokę bendrauti su žmonėmis; išmoks elementariausių socialinių įgūdžių), **ugdo toleranciją**. Respondentų nuo-

mone, reikėtų suteikti lygias galimybes kaip ir sveikiems vaikams, nes integracija **padėtų užmegzti bendravimą, bendradarbiavimą su kitais (sveikais) vaikais, nuteiktų, kad negalima tyčiotis ir užgaulioti SUP turinčius vaikus**. Bendravimas ir bendradarbiavimas iš principo papildo partnerystės reiškinį, ir yra vienas iš veiksmingų būdų pedagogų ir SUP turinčių vaikų tėvų ir kt. vaikų partneriškiems santykiams realizuoti (Фомичев, 2009). Be to, mokytojų, specialistų, mokinio tėvų, paties mokinio įtraukimas į vieningą bendradarbiavimą yra vienas iš pagrindinių sėkmę lemiančių veiksnių integracijos procese.

3 pav. Neigiamos SUP vaikų integracijos pasekmės

SUP turinčių vaikų integravimo į bendrojo lavinimo mokyklą procesas gali turėti ir neigiamų pasekmių. Prie tokių integracijos pasekmių respondentai priskyrė **SUP turinčių vaikų negebėjimą susidoroti su sunkumais, laukiančiais bendrojo lavinimo mokykloje** (mokiniai su SUP nesugebės susidoroti su mokykloje laukiančiais sunkumais) bei **nepakankamu dėmesiu kitiems mokiniams** (vienas pedagogas nepajėgia dirbti su didele klase, kurioje bent keletas SUP turinčių vaikų, Darbas tampa netolygus ir nukenčia NSUP vaikai; stabdytų kitų vaikų tobulėjimą, jiems reikia specialios priežiūros). Šios tyrimo dalyvių įžvalgos sutampa su Mary Warnoc, 1980 m. kūrusia Anglijos specialiojo ugdymo sistema, nuostata. Tada sistemos autorės manyta, kad bendrojo lavinimo mokykloje bus mokomi tik kokie 2 proc. specialiųjų poreikių turinčių mokinių, o realybėje jų – apie 20 proc. M. Warnoch, smerkdama tai, kas šalyje buvo padaryta įgyvendinant jos pačios pasiūlytą sistemą, teigia: „Vyriausybė turėtų suprasti, kad nors specialiųjų poreikių turinčių vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklą yra naudinga visuomenei, mokyklai ji nėra idealiai tinkama (Dialogas, 2005-11-04).

Švietimo sistemos strateginės nuostatos reglamentuoja kiekvieno mokinio teisę gauti kokybiškas ugdymo paslaugas, tačiau ne visada mokyklose vyrauja tinkama socialinė psichologinė atmosfera, suteikianti galimybę įgyti žinių, gyvenime reikalingiems gebėjimams ugdytis. Nemažai mokinių ignoruojami bendraklasiai: iš jų tyčiomasi, jie pravardžiuojami, apkalbinėjami (<http://www.pkg.lt/ugdymo_istaigoms/straipsniai/patycios_tai_ne_humoras/>) Mokinys turi teisę „mokyti savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje“ (Vaiko teisių konvencijos 19 straipsnis). Deja, ne visada pavyksta užtikrinti pagrindines mokinių žmoniškąsias teises į orumą, asmens apsaugą bei neliečiamumą. Todėl būsimieji pedagogai kaip vieną iš neigiamų SUP turinčių vaikų integracijos pasekmių išskyrė **patyčias SUP**

turinčių vaikų atžvilgiu (vaikai neprognozuojami, gali būti užgauliojami, provokuojami). Respondentų nuomone, jiems būtų labai sunku atsiriboti ir išmokyti nekreipti dėmesio į tai, kaip juos įžeidinėja, o to pasekmė gali būti išsaukta agresija. Integruojant SUP turintį vaiką į bendrojo lavinimo mokyklą, labai svarbu jį tam paruošti ir supažindinti, kas jo gali ten laukti.

Išvados

1. Sėkminga neįgaliųjų integracija ir ugdymas priklauso nuo psichologinių, socialinių, ekonominių, kultūrinių veiksnių: visuomenės pasirengimo priimti neįgaliuosius į savo tarpą, įstatymiškai įtvirtintų neįgaliųjų teisių, pakankamų finansinių išteklių neįgaliųjų integracijos procesui realizuoti, specialistų kompetencijos.
2. Svarbiausi arba labiausiai išreikšti sunkumai, kuriuos patiria pedagogai, dirbdami su SUP turinčiais vaikais, yra ugdymo(si) proceso organizavimas: sunku suderinti ugdymo programas, skirtas mokiniams, neturintiems negalės problemų, ir mokiniams, kurie lavinami pagal adaptuotą arba modifikuotą programą. Prie sunkumų priskiriami pedagoginės patirties stoka bei reiškiamas tėvų nepasitenkinimas.
3. Pagrindiniai veiksniai, lemiantys integruoto ugdymo sėkmę: *tinkama ugdymui(si) aplinka, politiniai aspektai*. Ugdant SUP turinčius vaikus labai svarbi *pozityvi aplinka, specialios mokymo priemonės ir tinkamai parangta ugdymo(si) programa*.
4. Respondentų nuomone, pirmiausia turi būti sudarytos tinkamos *pedagogų darbo sąlygos*, nes sėkminga SUP turinčių vaikų integracija priklauso nuo pedagogų darbo krūvio optimizavimo, pedagogų kvalifikacijos bei SUP turinčių vaikų integracijai pritaikytos ugdomosios aplinkos.
5. Būsimų pedagogų nuomone, integracijos į bendrojo lavinimo mokyklą procesas naudingas SUP turintiems

vaikams: palengvina integravimąsi į visuomenę, ugdo toleranciją, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius.

- SUP turinčių vaikų integracijos į bendrojo lavinimo mokyklas procesas gali turėti ir neigiamų pasekmių. Vienas jų – negebėjimas susidoroti su sunkumais, laukiančiais bendrojo lavinimo mokykloje, ypač su patyčiomis jų atžvilgiu.

Literatūra

- Aidukienė T., Labininė R., 2003, Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, ugdymo tendencijų apžvalga tarptautiniame bei Lietuvos švietimo reformos kontekste (1990–2002). *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Ališauskas A., 2002, Vaikų raidos ypatingumą ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas. *Mokomoji knyga*. Šiaulių universiteto leidykla.
- Ambrukaitis J., 1999, Pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių vaikų integraciją. *Specialusis ugdymas*. Nr. 2. P. 24–37.
- Ambrukaitis J., 1999, Mokyklos vadovų požiūris į specialiųjų poreikių vaikų integraciją. Šiuolaikinės specialiosios ir socialinės pedagogikos problemos. *Mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga*. P. 57–63. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Galkienė A. (Red.), 2001, Keli integruoto ugdymo aspektai. *Metodinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Viltis.
- Galkienė A., 2003, Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis. *Monografija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Galkienė A., 2005, Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje. *Mokomoji priemonė*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Gaubienė A., 2011, Tėvų požiūris į specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų ugdymo formas. *Magistro darbas*.
- Gerulaitis D., 2007, Tėvų išitraukimo į vaiko ugdymo(si) procesą plėtotė specialiojoje mokykloje. *Daktaro disertacija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Gribačiauskas E., Merkys G., 2003, Pedagogų nuostatai ugdytinių integraciją ir segregaciją. *Specialusis ugdymas. Mokslo darbai*. Nr. 1 (8). P. 115–121. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Gudonis V., Remeikaitė I., 1994, Sutrikusios regos vaikų integruoto mokymo problemos. *Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas: patirtis ir perspektyvos: mokslinio metodinio seminaro medžiaga*. P. 49–55. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
- Gudonis V., Novogrodskienė E., 2002, Visuomenės požiūris į neigaliuosius suaugusius ir specialiųjų poreikių vaikus. *Specialusis ugdymas*. Nr. 3. P. 50–62. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Kaffemanas R., 2005, Riboto ir nežymiai sutrikusio intelekto moksleivių kognityvinių gebėjimų ypatumai. *Specialusis ugdymas*. Nr. 1 (12). P. 50–60. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Karvelis V., 1994, Sutrikusio vystymosi asmenų korekcinis ugdymas ir jų socialinė adaptacija bei integracija Lietuvoje. *Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas: patirtis ir perspektyvos: mokslinio metodinio seminaro medžiaga*. P. 84–89. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
- Kišonienė R., Rudzinskienė R., 2007, Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo turinio individualizavimas. *Rekomendacijos mokytojams, ugdantiems skirtingų poreikių ir gebėjimų mokinius*. Vilnius: VIA RECTA.
- Kunigytė-Arlauskienė I., Jakaitienė R., 2010, Specialiųjų poreikių turinčių vaikų santykiai su mokyklos bendruomenės nariais. *Socialinis darbas*. Nr. 9 (1). P. 122–131.
- Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas*, 1998 12 15, Valstybės žinios (1998, Nr. 115-3228).
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas*, 1991. Valstybės žinios. Nr. 23-593.
- Majevskis T., 1980, *Aklieji tarp reginčiųjų*. Vilnius: Mintis.
- Ruškus J., 2002, Negalės fenomenas. *Monografija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Specialusis ugdymas – naujas požiūris. *Dialogas*. 2005-22-04.
- Unčiūrys J., 2000, Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas pradinėse klasėse. *Specialusis ugdymas*. Nr. 3. P. 97–100. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Vanier J., 1998, *Bendruomenė atleisti ir švęsti*. Vilnius: Vyturis.
- Žydžiūnaitė V., 2006, *Taikomųjų tyrimų metodologijos charakteristikos*. Vilnius: Pedagogų profesinės raidos centras. UAB Ciklonas.
- Patyčios – tai ne humoras! Psichologinio konsultavimo grupė. <http://www.pkg.lt/ugdymo_istaigoms/straipsniai/patycios_tai_ne_humoras/>. [2013 -02- 26].
- Фомичёв Ю. П., 2009, *Школа для всех*, Санкт-Петербург: Питер.

FUTURE TEACHERS' ATTITUDE TO INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN COMPREHENSIVE SCHOOLS

Laura Jankevičienė

Summary

This article analyzes future teachers' opinion about integration of children with SEN in comprehensive schools. The research aim is to analyse prospective teachers' attitudes to opportunities for integrated education of children with special educational needs. An empirical research was carried out in order to find out their attitude to integration of children with SEN in comprehensive schools. Results of the empirical research show that children with SEN should be integrated into mainstream schools by adapting special education (learning) programs to them. According to the respondents, the main factors that determine success of integrated education are "Presence of environment appropriate for education (learning)" and "Political aspects". The process of integration in comprehensive schools is beneficial for children with SEN, because it makes their integration in society

easier, develops tolerance and communication and collaboration skills. The difficulties that children with SEN may encounter in mainstream schools are inability to adapt to the changed environment and bullying.

Keywords: special educational needs, integration, special programs, education, comprehensive school.

SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ TURINČIŲ VAIKŲ INTEGRACIJA Į BENDROJO LAVINIMO MOKYKLĄ: BŪSIMŲ PEDAGOGŲ POŽIŪRIS

Laura Jankevičienė

Santrauka

Straipsnyje analizuojama būsimų pedagogų nuomonė apie SUP turinčių vaikų integraciją į bendrojo lavinimo mokyklą. Tyrimo tikslas – ištirti būsimų pedagogų požiūrį į specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų integruoto ugdymo galimybes. Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, jog SUP turintys vaikai turėtų būti integruojami į bendrojo lavinimo mokyklas, parengiant jiems specialiąsias ugdymo(si) programas. Respondentų nuomone, pagrindiniai veiksniai, lemiantys integruoto ugdymo sėkmę, yra *tinkama ugdymui(si) aplinka* ir *politiniai aspektai*. Integracijos į bendrojo lavinimo mokyklą procesas, palengvina SUP turinčių vaikų integravimąsi į visuomenę, ugdo toleranciją bei bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius. Sunkumai, kuriuos gali patirti SUP turintys vaikai bendrojo lavinimo mokykloje, – negebėjimas prisitaikyti prie pasikeitusios aplinkos bei patyčios jų atžvilgiu.

Prasminiai žodžiai: specialieji ugdymo(si) poreikiai, integracija, specialiosios programos, bendrojo lavinimo mokykla.

Įteikta 2013-04-16